

Crna Gora

Ministarstvo zdravlja

Završni izvještaj o sprovođenju Nacionalne strategije za kontrolu rezistencije bakterija na antibiotike 2017-2021

Mart, 2022

SADRŽAJ

I UVODNI REZIME	3
II INFORMACIJA O ISUNJENOSTI STRATEŠKIH I OPERATIVNIH CILJEVA	6
III TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE O IMPLEMENTACIJI AKCIONOG PLANA ZA 2020 GODINU	17
IV NALAZI EVALUACIJE	27
IV OSVRT NA PLANIRANA I UTROŠENA FINANSIJSKA SREDSTVA	27
V PREPORUKE ZA NAREDNI CIKLUS PLANIRANJA POLITIKA	27

I UVODNI REZIME

Nacionalna strategija za kontrolu rezistencije bakterija na antibiotike za period 2017- 2021. godine je nastavak Nacionalne strategije za kontrolu rezistencije bakterija na antibiotike za period 2012-2016. godine, koja je rađena u skladu sa Master planom razvoja zdravstva Crne Gore za period 2015-2020. godine i Nacionalnim planom za racionalnu potrošnju lijekova koji je iz Master plana proizašao, kao i sa Strategijom i Strateškim akcionim planom Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) za rezistenciju na antibiotike za Evropu.

Sprovođenje ovog strateškog dokumenta planirano je kroz dva akciona plana - “Akcioni plan za 2017 – 2018” i “Akcioni plan 2019– 2020”, dok je izostala je izrada Akcionog plana za 2021. godinu.

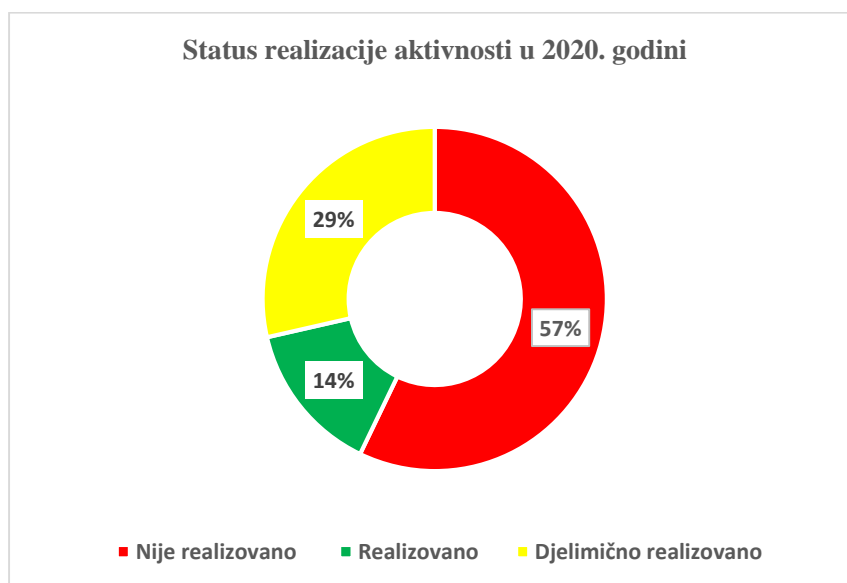
Crna Gora se ubraja u evropske zemlje s visokom potrošnjom antibiotika, te očekivano i među zemlje sa visokim stopama rezistencije. Prije nekoliko godina je dostizala čak drugo mjesto u Evropi po potrošnji antibiotika, a postoji bojazan da veliki broj oboljelih od koronavirusa nepotrebno dobija ovu vrstu lijekova.

Svjetska zdravstvena organizacija (SZO) navodi da je rezistentnost na antibiotike jedna od najvećih prijetnji po globalno zdravlje, bezbjednost hrane i razvoj. Iz SZO upozoravaju da se rezistentnost dešava prirodno, ali da njihova zloupotreba ubrzava proces.

U preporukama iz izvještaja o realizaciji Akcionog plana za 2019. godinu navodi se da je “ostvaren uticaj na smanjenje rezistencije na antibiotike, te su stvorene pretpostavke za sprečavanje zloupotrebe i neracionalne potrošnje antibiotika, kao i stvoreni preduslovi da se uspostave i sprovedu adekvatni mehanizmi monitoringa i evaluacije.“ Realizacijom planiranih aktivnosti cjelokupne strategije planirano je postizanje racionalizacije potrošnje antibiotika, a samim tim i kontrola širenja rezistencije bakterija na antibiotike.

Akcioni plan za kontrolu rezistencije bakterija na antibiotike u Crnoj Gori za 2020. godinu sadrži 6 ciljeva, 8 ključnih mjera, i obuhvata ukupno 21 sa njima povezaih aktivnosti, koje su obuhvaćene Akcionim planom za 2019. i 2020. godinu. Od planiranih 21 aktivnosti - 3 (14%) je realizovano, 6 (29%) u procesu realizacije, a 12 (57%) nije realizovano, što je prikazano u Grafiku br 1.

Grafik 1. – Status realizacije aktivnosti u 2020. godini

Stepen realizacije aktivnosti u 2020. godini je smanjen isključivo zbog uticaja i mjera za suzbijanje globalne pandemije izazvane korona virusom Covid – 19 u Crnoj Gori, a samim tim i preraspodjele kadrovskih, finansijskih i drugih resursa što je dovelo do zastoja ili ograničenja u sprovođenju aktivnosti. Zbog aktuelnih mjera u 2020. godini se nijesu mogle sprovesti edukacije, skupovi, a radne grupe su stopirale svoj rad. Međutim, kako je izostala i izrada akcionog plana za 2021. godinu, tako nerealizovane aktivnosti nisu ni realizovane u narednj godini trajanja ovog strateškog dokumenta. Realizovane su one aktivnosti koju su kontinuirane i koje su uspostavljene kao redovne kod određenih institucija.

Ovaj Izvještaj ne može u potpunosti uskladiti izvještavanje sa metodološkim zahtjevima, jer je Akcioni plan za 2019 - 2020. godinu djelimično rađen po metodološkim zahtjevima po kojima se pokušao uskladiti, jer i sama Strategija nije rađena po istima jer je usvojena prije supanja na snagu dokumenta “Metodologija razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata”. Akcionim planom za 2019. - 2020. godinu nijesu definisani indikatori učinka za operativne ciljeve ali jesu početne, prelazne i ciljne vrijednosti indikatora učinka za mjere. Takođe, tokom cijelog trajanja strategije urađen je samo jedan godišnji izvještaj o sprovođenju strategije, i to za 2019. godinu.

U tekstu koji slijedi nalazi se osvrt na dostignute vrijednosti indikatora učinka nakon dvije godine implementacije akcionog plana, i to:

- Operativnog cilja 1. Jačanje intersektorske saradnje - izrada jasnih nacionalnih planova uz koordinaciju različitih sektora (veterina, medicina); **KLJUČNA MJERA 1. Praćenja rezistencije bakterija na antibiotike;**

Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti potvrđuje se **negativan trend u ostvarivanju**

indikatora učinka ključne mjere. Međutim, kako je postignuta ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta *Uspostavljen unificirani sistem izvještavanja o rezistenciji na antibiotike po zdravstvenim ustanovama*, ovaj **operativni cilj je djelimično ostvaren.**

- Operativnog cilja 2. Unapređenje mikrobiološke dijagnostike: uvođenje standardnih procedura rada (sa uvođenjem kontrole kvaliteta), unapređenje i osavremenjivanje dijagnostike; *KLJUČNA MJERA 2. Praćenje potrošnje antibiotika*

Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti potvrđuje se **pozitivan trend u ostvarivanju indikatora učinka ključne mjere.** Kako su aktivnosti realizovane tokom cjelokupnog trajanja AP zaključuje se da je u potpunosti ostvaren operativni cilj.

CINMED ima nadležnost u poslovima prikupljanja i obrade podataka o prometu i potrošnji humanih lijekova i lijekova u veterini. Godišnje izrade izvještaje u ovoj oblasti koji su dostupni na njihovom veb-sajtu.

- Operativnog cilja 3. Uspostavljanje nadzora nad rezistencijom bakterija na antibiotike: uspostavljanje nacionalnog sistema nadzora, prikupljanja, analiziranja i izvještavanja podataka radi praćenja kretanja rezistencije, formiranje nacionalne baze podataka i povezivanje sa regionalnim bazama podataka i šire; *KLJUČNA MJERA 3. Edukacija zdravstvenih radnika o racionalnoj upotrebi antibiotika*

Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti potvrđuje se **negativan trend u ostvarivanju indikatora učinka ključne mjere.** Međutim, **gledajući sveukupno sprovođenje starteškog dokumenta zaključuje se da je ovaj operativni cilj djelimično ostvaren.**

- Operativnog cilja 4. Promovisanje racionalne upotrebe antibiotika i jačanje nadzora: izrada nacionalnih vodiča za racionalnu upotrebu antibiotika i jačanje nadzora nad potrošnjom antibiotika komplementarno sa aktivnostima predviđenim Nacionalnim programom za racionalno korišćenje lijekova; *KLJUČNA MJERA 4. Izrada nacionalnih vodiča i stručnih uputstava za racionalnu primjenu antibiotika*

Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti potvrđuje se **negativan trend u ostvarivanju indikatora učinka ključne mjere.** Međutim, **gledajući sveukupno sprovođenje starteškog dokumenta zaključuje se da je ovaj operativni cilj djelimično ostvaren.**

- Operativnog cilja 5. Jačanje nadzora nad infekcijama i nadzora nad bolničkim infekcijama: prevencija i kontrola bolničkih infekcija uz pomoć timova za nadzor i kontrolu bolničkih infekcija komplementarno aktivnostima koje se sprovode u okviru programa Kontrola kvaliteta; *KLJUČNA MJERA 5. Obilježavanje Dana svjesnosti o značaju antibiotika*

Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti potvrđuje se **negativan trend u ostvarivanju indikatora učinka** ove ključne mjere i ostvarenje ciljne vrijednosti na polovini sprovođenja strateškog dokumenta. Međutim, **gledajući sveukupno sprovođenje starteškog dokumenta zaključuje se da je ovaj operativni cilj djelimično ostavren.**

- Operativnog cilja 6. Prevencija razvoja rezistencije bakterija na antibiotike u veterini i proizvodnji hrane: podsticanje pravilne upotrebe antibiotika u ovim sektorima i uspostavljanje integrisanog sistema za nadzor nad rezistencijom bakterija na antibiotike i upotrebom antibiotika u ovim sektorima komplementarno aktivnostima predviđenim Strategijom za bezbjednu hranu;
 - *KLJUČNA MJERA 6. Edukacija opšte populacije o štetnosti prekomjerne upotrebe antibiotika u veterini;*
 - *KLJUČNA MJERA 7. Edukacija veterinarskih radnika o racionalnoj upotrebi antibiotika;*
 - *KLJUČNA MJERA 8. Izrada nacionalnih vodiča i stručnih uputstava za racionalnu primjenu antibiotika u veterini*

Analizom rezultata o sprovođenju aktivnosti u 2020. godini potvrđuje se **negativan trend u ostvarivanju indikatora učinka sve 3 ključne mjere.** Međutim, **gledajući sveukupno sprovođenje starteškog dokumenta zaključuje se da je ovaj operativni cilj djelimično ostvaren.**

Realizacija planiranih aktivnosti za ukupan period važenja ovog strateškog dokumenta planirana je da se finansira iz redovnih sredstava i donacija SZO, i planirano je 34 000 e za realizaciju dvogodišnjeg AP. Međutim, u akcionim planovima nijesu precizirani svi iznosi potrebnih finansijskih sredstava, niti su precizirani po godinama. Podaci o utrošenim sredstvima o realizaciji aktivnosti iz Akcionog plana za period od 2019 – 2020. godine nijesu dostupni Ministarstvu zdravlja. U narednom periodu potrebno je planirati i precizirati sredstva za svaku aktivnost i godinu pojedinačno, raditi monitoring i nad ovim dijelom i imati presjek utrošenih sredstava.

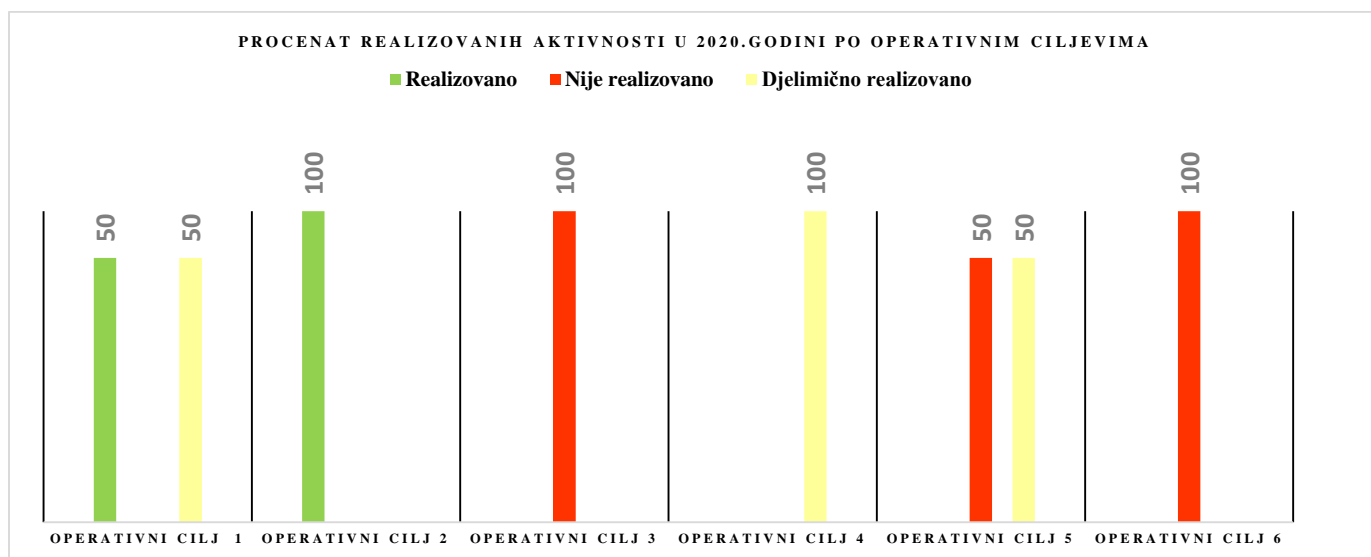
II INFORMACIJA O ISPUNJENOSTI STRATEŠKIH I OPERATIVNIH CILJEVA

U nastavku je pregled realizovanih aktivnosti definisanih dvogodišnjim Akcionim planom. U izvještaju je dat pregled realizovanih aktivnosti u 2020. godini, kao i aktivnosti koje nijesu realizovane u navedenom periodu. Kako nije izrađen akcioni plan za 2021. godinu, pomenuće se i značajne aktivnosti iz ove oblasti koje su mogle uticati na ostvarenje ciljeva.

U 2020. godini od planiranih 21 aktivnosti - 3 (14%) je realizovano, 6 (29%) je djelimično realizovano, a 12 (57%) nije realizovano. Detaljan pregled realizacije aktivnosti po operativnim ciljevima u 2020. godini prikazan je u Grafiku 2.

Ovaj Izvještaj ne može u potpunosti uskladiti izvještavanje sa metodološkim zahtjevima, jer je Akcioni plan za 2019 - 2020. godinu djelimično rađen po metodološkim zahtjevima po kojima se pokušao uskladiti, jer i sama Strategija nije rađena po istima i usvojena je prije stupanja na snagu dokumenta “Metodologija razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata”. Akcionim planom za 2019.-2020. godinu nijesu definisani indikatori učinka za operativne ciljeve ali jesu početne, prelazne i ciljne vrijednosti indikatora učinka za mjere.

Grafik 2. Pregled realizacije aktivnosti po operativnim ciljevima u 2020. godini

➤ **OPERATIVNI CILJ 1. JAČANJE INTERSEKTORSKE SARADNJE - IZRADA JASNIH NACIONALNIH PLANOVA UZ KOORDINACIJU RAZLIČITIH SEKTORA (VETERINA, MEDICINA); KLJUČNA MJERA 1. *Praćenja rezistencije bakterija na antibiotike;***

Planirano je da se ovaj cilj i ključna mjera postigne sprovođenjem dvije aktivnosti: 1) praćenjem rezistencije bakterija na antibiotike u cilju smanjenja neracionalne potrošnje antibiotika i 2) izradom i sprovođenjem Programa edukacije za osnovne i srednje škole o štetnosti upotrebe i prekomjerne upotrebe antibiotika bez preporuke doktora.

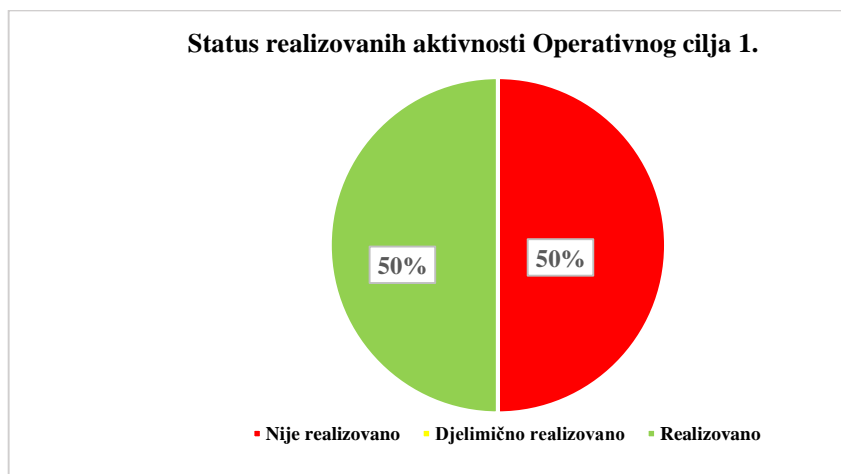
Analiza upotrebe lijekova se koristi za praćenje i ocjenjivanje korišćenja lijekova prema dogovorenim kriterijumima/standardima, i na osnovu nje se prema potrebi preporučuje promjena prakse u propisivanju u cilju unapređenja sigurnosti i rentabilnosti upotrebe lijekova. S tim u vezi Institut za lijekove i medicinska sredstva Crne Gore priprema godišnji izvještaj o upotrebi kako humanih tako i životinjskih lijekova, te je 2021. godine izrađen godišnji izvještaj za rezistenciju bakterija na antibiotike za 2020. godinu koji je i objavljen na sajtu www.calims.me. Izvještaji su

rađeni i za sve godine trajanja ovog strateškog dokumenta, pa je ova aktivnost u potpunosti realizovana. **Realizacijom ove aktivnosti i njeno uspješno kontinuirano sprovođenje rezultiralo je da je uspostavljen efikasan sistem praćenja rezistencije bakterija na antibiotike koji može omogućiti smanjenje neracionalne potrošnje antibiotika.**

Iz Izvještaja za 2019. godinu saznajemo da je druga planirana aktivnost za ostvarenje ovog operativnog cilja u 2019. godini djelimično sprovedena – Program edukacije je formiran/izrađen, a u 2020. godini planirano je bilo sprovođenje edukacije. Međutim, sprovođenje edukacije je izostalo i u 2020. i 2021. godini usled epidemioloških mjera u borbi protiv virusa Covid-19, pa je ova aktivnost ostala nerealizovana.

Pregled realizovanih aktivnosti Operativnog cilja 1. dat je u Grafiku 3.

Grafik 3. Status realizovanih aktivnosti u 2020. godini Operativnog cilja 1.

Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti potvrđuje se **negativan trend u ostvarivanju indikatora učinka ključne mjere**. Ciljna vrijednost indikatora učinka ključne mjere na kraju sprovođenja dokumenta nije postignuta i bila je: *Uspostavljen sistem redovnih edukativnih seminara za mlade u cilju iznalaženja novih metoda prevencije i praćenja rezistencije bakterija na antibiotike.*

Međutim, kako je postignuta ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta *Uspostavljen unificirani sistem izvještavanja o rezistenciji na antibiotike po zdravstvenim ustanovama*, ovaj operativni cilj je djelimično ostvaren.

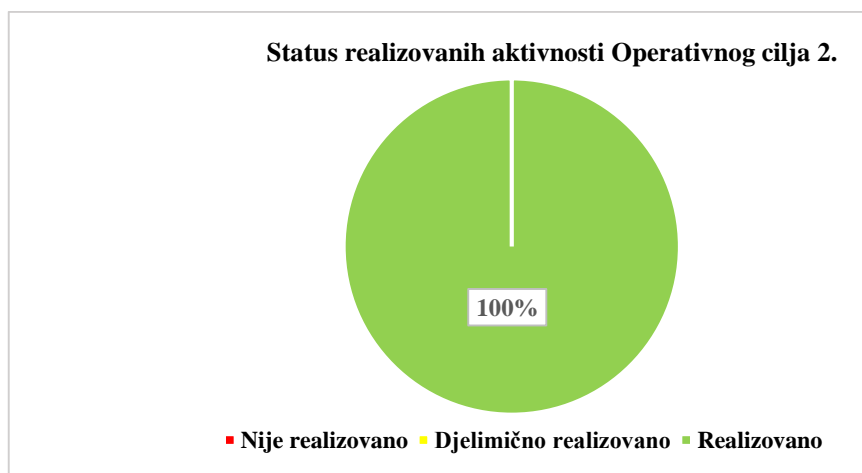
- **OPERATIVNI CILJ 2. UNAPREĐENJE I OSAVREMENJIVANJE DIJAGNOSTIKE, RADI BRŽEG DOBIJANJA TAČNIJIH REZULTATA KAKO BI SE PRAVOVREMENO MOGLI UKLJUČITI ODGOVARAJUĆI ANTIBIOTICI, ŠTO BI**

DOPRINIJELO RACIONALIZACIJI UPOTREBE ANTIBIOTIKA; **KLJUČNA MJERA 2. Praćenje potrošnje antibiotika**

Realizacija ovog cilja planirana je kroz sprovođenje dvije aktivnosti. Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti potvrđuje se **pozitivan trend u ostvarivanju indikatora učinka ključne mjere** i ostvarenje ciljne vrijednosti na kraju sprovođenja strateškog dokumenta - *Uspostavljanje održivog sistema praćenja antibiotika kako u zdravstvenim ustanovama tako i u veterini*. **Kako su ove aktivnosti realizovane tokom cjelokupnog trajanja AP zaključuje se da je u potpunosti ostvaren operativni cilj.**

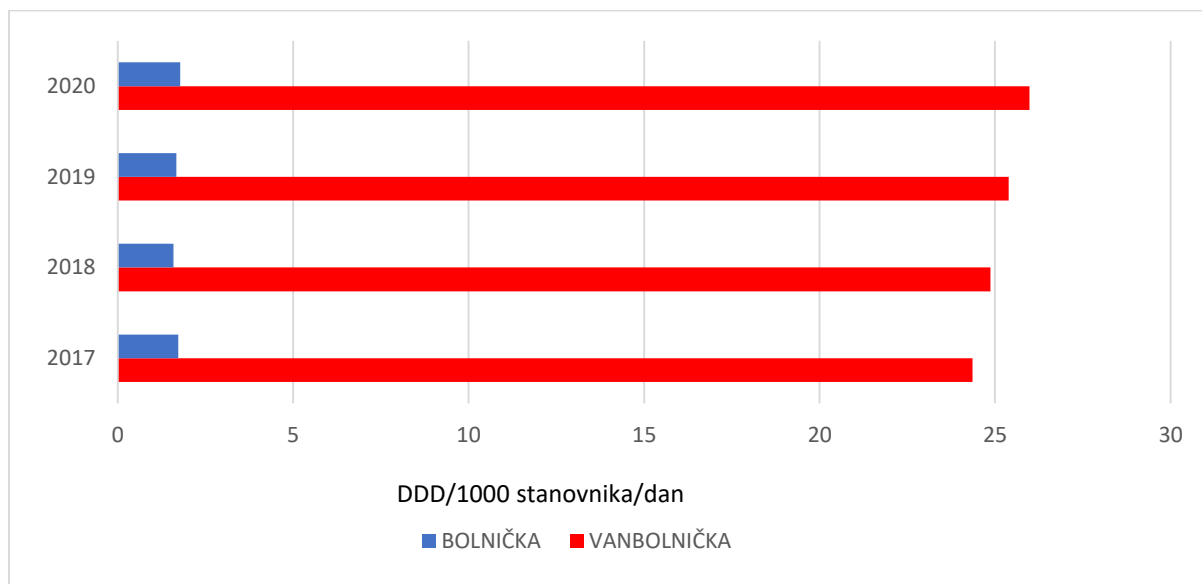
CinMED ima nadležnost u poslovima prikupljanja i obrade podataka o prometu i potrošnji humanih lijekova i lijekova u veterini. Godišnje izrade izvještaje u ovoj oblasti koji su dostupni na njihovom veb-sajtu. Na osnovu ovih podataka, godinama unazad Crna Gora je među evropskim zemljama sa najvišom potrošnjom antibiotika (ukupna potrošnja u 2020. godini iznosila je 26,64 DDD/1000 stanovnika/dan, a prosječna potrošnja antibiotika u zemljama EU je 19,40 DDD/1000 stanovnika/dan).

Grafik 4. Status realizovanih aktivnosti u 2020. godini Operativnog cilja 2.

U cilju kontrole rezistencije bakterija na antibiotike, a u skladu sa aktivnostima iz Akcionog plana uspostavljena je mreža za prikupljanje podataka o rezistenciji bakterija na antibiotike. Mrežu čine sve mikrobiološke laboratorije u javnom zdravstvenom sektoru. Podaci se prikupljaju po metodi CAESAR mreže koju je formirala Svjetska zdravstvena organizacija u koju je uključena i Crna Gora. Pored toga što je visoka, potrošnja antibiotika u posljednje četiri godine pokazuje nepovoljan trend rasta (Grafik 5).

Grafik 5. Vanbolnička i bolnička potrošnja antibiotika u Crnoj Gori 2017-2020. god u DDD/1000/dan

CINMED prikuplja podatke i o potrošnji svih veterinarskih lijekova uključujući i antibiotike koji se koriste u veterinarskoj medicini. Potrošnja antibiotika se izvještava po jednostavnom modelu standarda OIE (tabela 1).

Tabela 1. Potrošnja antibiotika u veterinarskoj medicini za period 2018-2020 izražena u kg

Antibiotik	Godina (kg)		
	2018	2019	2020
tetraciklini	102	120	141
penicilini	30	72	49
aminoglikozidi	22	70	51
cefalosporini	8	7	27
fluorohinoloni	0	33	26
sulfonamidi	0	78	57
makrolidi	8	13	17
drugi	241	12	28
Ukupno	411	405	396

➤ **OPERATIVNI CILJ 3. USPOSTAVLJANJE NADZORA NAD REZISTENCIJOM BAKTERIJA NA ANTIBIOTIKE: USPOSTAVLJANJE NACIONALNOG SISTEMA**

**NADZORA, PRIKUPLJANJA, ANALIZIRANJA I IZVJEŠTAVANJA PODATAKA
RADI PRAĆENJA KRETANJA REZISTENCIJE, FORMIRANJE NACIONALNE
BAZE PODATAKA I POVEZIVANJE SA REGIONALNIM BAZAMA PODATAKA
I ŠIRE; *KLJUČNA MJERA 3. Edukacija zdravstvenih radnika o racionalnoj upotrebi
antibiotika***

U cilju realizacije ove ključne mjere predviđena je realizacija ukupno četiri aktivnosti, od čega nijedna aktivnost nije realizovana u 2020. godini, što je prikazano u Grafiku 6. Samim tim, iz analize stanja sprovedenih aktivnosti proizilazi da je ostvaren **negativan trend u ostvarivanju postavljenih indikatora ključne mjere** i ostvarenje ciljne vrijednosti na kraju sprovođenja strateškog dokumenta - *Povećan obuhvat edukovanog kadra u zdravstvenom sistemu na temu racionalne upotrebe antibiotika.*

Grafik 6. Status realizovanih aktivnosti u 2020. godini Operativnog cilja 3.

Nosioci aktivnosti su izvijestili da aktivnosti nijesu realizovane u 2020. godini isključivo zbog epidemiloške situacije.

Međutim, iz Izvještaja o realizaciji AP za 2019. godinu, saznajemo da je tokom te godine održano niz edukativnih seminara i naučnih skupova, koji su omogućili da se šira javnost informiše i na adekvatan način upozori na opasnost od prekomjerne upotrebe antibiotika, pogotovo za bolesti na koje ne djeluju, te da to može dovesti do otpornosti bakterija na antibiotike i njihovog prestanka djelovanja. Samim tim, kada je u pitanju edukacija zdravstvenih radnika, ona se u kontinuitetu sprovodila kroz program kontinuirane medicinske edukacije, te su edukacije i radionice na temu prakse propisivanja antibiotika realizovane kroz navedeni program.

Iz svega navedenog, **zaključuje se da je ovaj operativni cilj djelimično ostvaren.**

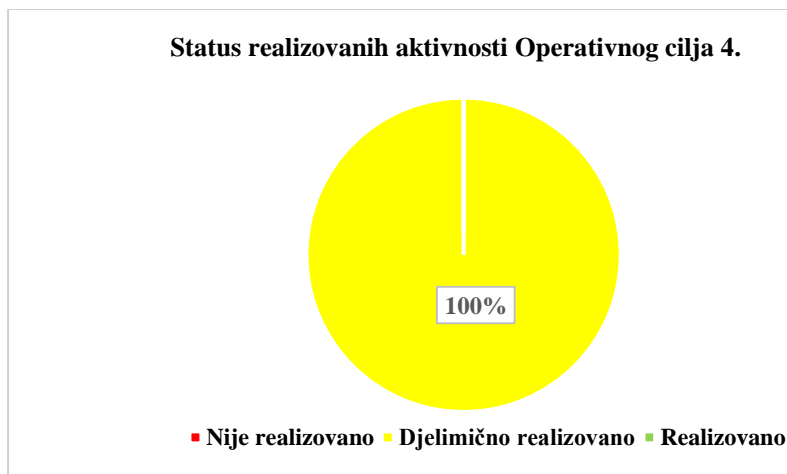
Moguće da neki ljekari nemaju uvid u zastupljenost rezistentnih sojeva među najčešćim uzročnicima vanbolničkih i bolničkih infekcija, što bi im u značajnoj mjeri olakšalo donošenja

odluke o propisivanju antibiotika. S druge strane, upitna je i upućenost ljekara/propisivača u farmakoekonomske i farmako-epidemiološke aspekte potrošnje antibiotika u Crnoj Gori. Nedovoljna zdravstvena prosvijećenost stanovništva s jedne, kao i tendencija određenog broja ljekara-propisivača s druge strane da "idu linijom manjeg otpora" kada su u pitanju zahtjevi pacijenata da im se propiše (određeni) antibiotik, dodatno doprinose visokoj potrošnji ovih lijekova.

- **OPERATIVNI CILJ 4. PROMOVISANJE RACIONALNE UPOTREBE ANTIBIOTIKA I JAČANJE NADZORA: IZRADA NACIONALNIH VODIČA ZA RACIONALNU UPOTREBU ANTIBIOTIKA I JAČANJE NADZORA NAD POTROŠNJOM ANTIBIOTIKA KOMPLEMENTARNO SA AKTIVNOSTIMA PREDVIĐENIM NACIONALNIM PROGRAMOM ZA RACIONALNO KORIŠĆENJE LIJEKOVA; KLJUČNA MJERA 4. Izrada nacionalnih vodiča i stručnih uputstava za racionalnu primjenu antibiotika**

Ovaj cilj planiran je da se postigne realizacijom 5 aktivnosti – izradom različitih smjernica. Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti potvrđuje se **negativan trend u ostvarivanju indikatora učinka** ključne mjere i ostvarenje ciljne vrijednosti na kraju sprovođenja strateškog dokumenta - *Izrađene i distribuirane nove smjernice za racionalnu upotrebu antibiotika koje su u skladu sa aktuelnom praksom.*

Grafik 7. Status realizovanih aktivnosti u 2020. godini Operativnog cilja 4.

Status realizacije aktivnosti isti je kao i 2019. godine, kada su formirane radne grupe za izradu smjernica. Međutim, Ministarstvo zdravlja je u skladu sa definisanim aktivnostima iz Akcionog plana donijelo niz odluka, kao što su uspostavljanje liste rezervnih antibiotika, i usvojeno je 5 novih vodiča za primjenu antibiotika u pedijatrijskoj populaciji koji će pomoći u formiranju restriktivnog odnosa prema politici prepisivanja antibiotika. Za potrebe izrade smjernica za racionalnu upotrebu antibiotika za respiratore infekcije kod djece, u skladu sa definisanim vremenskim rokom, formirane su radne grupe za izradu smjernica. Međutim, nije se pristupilo

finalizaciji i usvajanju planiranih smjernica ni u 2020. ni u 2021. godini. Izvještaj za 2019. godinu informiše da je implementacija smjernica za antimikrobnu profilaksu u hirurgiji, uslovila smanjenje potrošnje rezervnih antibiotika u Kliničkom centru Crne Gore za oko 30% u 2017. godini u odnosu na 2016. godinu.

Uz podršku Svjetske zdravstvene organizacije, Ministarstvo zdravlja dobilo je digitalnu podršku za Protokol za liječenje urinarnih infekcija, koji je uradilo Ministarstvo zdravlja, čijom primjenom se očekuje racionalnije korišćenje antibiotika po redu njihove snage i smanjenje troškova za laboratorijske analize. U toku je priprema i Protokola za liječenje respiratornih infekcija za primarni nivo zdravstvene zaštite. Cilj je da svi ljekari primjenjuju smjernice iz Protokola zahvaljujući čemu ćemo imati racionalnu upotrebu antibiotika.

Iz svega navedenog, **zaključuje se da je ovaj operativni cilj djelimično ostavaren.**

- **OPERATIVNI CILJ 5. JAČANJE NADZORA NAD INFEKCIJAMA I NADZORA NAD BOLNIČKIM INFEKCIJAMA: PREVENCIJA I KONTROLA BOLNIČKIH INFEKCIJA UZ POMOĆ TIMOVA ZA NADZOR I KONTROLU BOLNIČKIH INFEKCIJA KOMPLEMENTARNO AKTIVNOSTIMA NACIONALNE KOMISIJE ZA BOLNIČKE INFEKCIJE; *KLJUČNA MJERA 5. Obilježavanje Dana svjesnosti o značaju antibiotika***

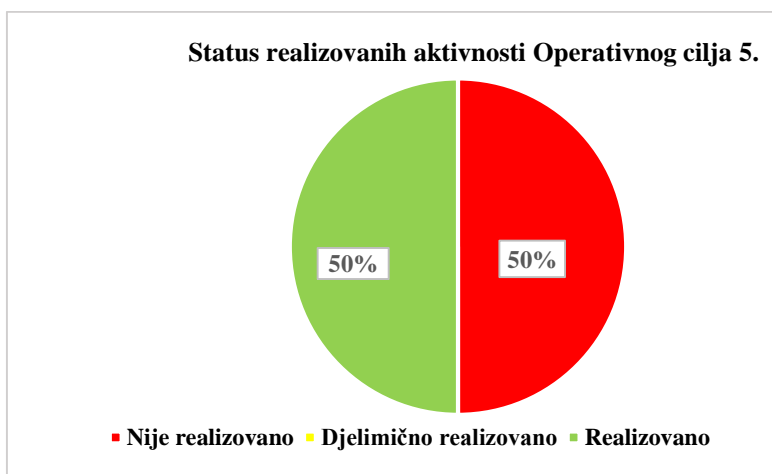
Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti potvrđuje se **negativan trend u ostvarivanju indikatora učinka** ključne mjere i ostvarenje ciljne vrijednosti na kraju sprovođenja strateškog dokumenta – *Redovno održavanje sesija, sastanaka te edukativnih seminara na temu AMR a sve u cilju promovisanja kontrolisane upotrebe antibiotika.*

Aktivnost Obilježavanje EAAD 18. Novembra i CEASAR sastanka u 2020. godini nije realizovana zbog epidemije. Aktivnost Promovisanje racionalne upotrebe antibiotika je djelimično realizovana. Gostovanja su realizovana u manjem obimu zbog složene epidemijske situacije.

Tokom 2019. godine realizovano je 9 predavanja sa temama iz oblasti AMR, 4 predavanja sa temama iz oblasti AMR, Panel diskusija. Realizovana su gostovanja na RTCG, TV Vijesti i tekstovi za Dnevne novine i Pobjeda. Promovisan je TV spot: "Budućnost antibiotika zavisi od svih nas".

Iz svega navedenog, **zaključuje se da je ovaj operativni cilj djelimično ostavaren.**

Grafik 8. Status realizovanih aktivnosti u 2020. godini Operativnog cilja 5.

- **OPERATIVNI CILJ 6. PREVENCIJA RAZVOJA REZISTENCIJE BAKTERIJA NA ANTIBIOTIKE U VETERINI I PROIZVODNJI HRANE: PODSTICANJE PRAVILNE UPOTREBE ANTIBIOTIKA U OVIM SEKTORIMA I USPOSTAVLJANJE INTEGRISANOG SISTEMA ZA NADZOR NAD REZISTENCIJOM BAKTERIJA NA ANTIBIOTIKE I UPOTREBOM ANTIBIOTIKA U OVIM SEKTORIMA KOMPLEMENTARNO AKTIVNOSTIMA PREDVIĐENIM STRATEGIJOM ZA BEZBJEDNU HRANU;**

- **KLJUČNA MJERA 6. Edukacija opšte populacije o štetnosti prekomjerne upotrebe antibiotika u veterini;**

Analizom rezultata o sprovođenju aktivnosti potvrđuje se **negativan trend u ostvarivanju indikatora učinka ključne mjere** i nije ostvarena ciljna vrijednost na kraju *Infomisanost opšte populacije o značaju pravilne upotrebe antibiotika (edukativni seminari, objave u štampanim i elektronskim medijima)*.

Tokom 2020. i 2021. godine nijesu realizovane planirane aktivnosti, ali su tokom 2019. godine Veterinarski dani okupili su stručnjake svjetske organizacije za zdravlje životinja (OIE) iz zemalja regiona i Crne Gore, koji su držaocima životinja, kao i svim zainteresovanim građanima, omogućili da se edukuju na temu štetnosti neracionalne upotrebe anitibiotika. Kako se navodi u izvještaju za 2019. godinu. ovaj je seminar okupio veliki broj građana i držaoca životinja a predavanja izvođena od strane renomiranih predavača.

- **KLJUČNA MJERA 7. Edukacija veterinarskih radnika o racionalnoj upotrebi antibiotika;**

Analizom rezultata o sprovođenju aktivnosti potvrđuje se **negativan trend u ostvarivanju indikatora učinka ključne mjere** i nije ostvarena ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta: *Edukovani veterinarski radnici o racionalnoj upotrebi antibiotika – broj.*

Realizacija ove ključne mjere planirana je kroz samo 1 aktivnost koja nije realizovana - Edukacija u okviru Veterinarskih dana i promocija racionalne upotrebe antibiotika u veterini. Aktivnost nije realizovana jer se 2020. i 2021. godine zbog epidemiološke situacije nijesu obilježavali Veterinarski dani.

Ipak, tokom 2019. godine program edukacije obuhvatio je teme iz oblasti veterinarske djelatnosti: upotreba veterinarskih lijekova i antimikrobna rezistencija, zdravlje životinja i mjere kontrole zaraznih bolesti životinja, sa posebnim akcentom na afričku kugu svinja, hirurgiju i ortopediju malih životinja.

- **KLJUČNA MJERA 8. Izrada nacionalnih vodiča i stručnih uputstava za racionalnu primjenu antibiotika u veterini**

Analizom rezultata o sprovođenju aktivnosti potvrđuje se **negativan trend u ostvarivanju indikatora učinka ove ključne mjere** i nije ostvarena ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta: *Izrađene i distribuirane nove smjernice vodiči, brošure i pamfleti na temu upotrebe antibiotika u veterinarskoj medicini opštoj javnosti.*

Ipak, u Izvještaju za 2019. godinu navodi se da kada su u pitanju aktivnosti izrade nacrtu vodiča za upotrebu antibiotika u veterinarskoj medicini formirane su radne grupe za njihovu izradu, ali se aktivnosti zbog epidemioške situacije nisu sprovodile planiranom dinamikom. Nosioći aktivnosti izvijestili su da je razlog za nesprovođenje u 2020. i 2021. godini isto epidemiološka situacija i mjere koje su tada bile na snazi.

Grafik 9. Status realizovanih aktivnosti u 2020. godini Operativnog cilja 6.

Iz svega navedenog, **zaključuje se da je ovaj operativni cilj djelimično ostavaren.**

III TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE O IMPLEMENTACIJI AKCIONOG PLANA ZA 2020. GODINU

OPERATIVNI CILJ 1. Jačanje intersektorske saradnje – izrada jasnih nacionalnih planova uz koordinaciju različitih sektora (veterina, medicina)

KLJUČNA MJERA 1. Praćenja rezistencije bakterija na antibiotike

Indikator učinka	početna vrijednost <i>Neusaglašeni podaci o rezistenciji bakterija na antibiotike</i>		ciljna vrijednost na polovini sprovođenja <i>strateškog dokumenta</i> <i>Uspostavljen unificirani sistem izvještavanja o rezistenciji na antibiotike po zdravstvenim ustanovama</i>		ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta <i>Uspostavljen sistem redovnih edukativnih seminara za mlade u cilju iznalaženja novih metoda prevencije i praćenja rezistencije bakterija na antibiotike</i>		
	Aktivnost	Rok	Nosioci aktivnosti	Indikator rezultata	Planirana / utrošena sredstva	Status realizacije za 2020 godine 	Novi rok i obrazloženje
<i>Aktivnost 1.1 Praćenje rezistencije bakterija na antibiotike u cilju smanjenja neracionalne potrošnje antibiotika</i>	Početak: I kvartal 2019 Završetak: IV kvartal 2020.	- Ministarstvo zdravlja - Institut za javno zdravlje	Izrađen godišnji izvještaj za rezistenciju bakterija na antibiotike	Dio redovnih aktivnosti / 0eur	Realizovano		Nastaviti sa sprovođenjem aktivnosti, jer je praćenje potrošnje osnov za smanjenje njihove primjene
<i>Aktivnost 1.2 Program edukacije za osnovne i srednje škole o štetnosti upotrebe i prekomjerne upotrebe antibiotika bez preporuke doktora</i>	Početak: III kvartal 2019 Završetak: IV kvartal 2020.	- Ministarstvo zdravlja - Institut za javno zdravlje	Pripremljen program edukacije Broj obuka Broj polaznika	Dio redovnih aktivnosti / 0eur	Nije realizovano	2021-2022 Usljed pandemije COVID-om nije bilo moguće sprovesti aktivnost	Organizovati i sprovesti edukacije kada se stvore uslovi zbog pandemije

OPERATIVNI CILJ 2. Unaprjeđenje i osavremenjivanje dijagnostike, radi bržeg dobijanja tačnijih rezultata kako bi se pravovremeno mogli uključiti odgovarajući antibiotici, što bi doprinijelo racionalizaciji upotrebe antibiotika

KLJUČNA MJERA 2. Praćenje potrošnje antibiotika

Indikator učinka	početna vrijednost		ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta		ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta		
	Neadekvatna kontrola potrošnje antibiotika		Uspostavljanje održivog sistema praćenja antibiotika		Uspostavljen odživ sistem praćenja antibiotika kako u zdravstvenim ustanovama tako i u veterini		
Aktivnost	Rok	Nosioци aktivnosti	Indikator rezultata	Planirana / utrošena sredstva	Status realizacije za 2020 godinu 	Novi rok i obrazloženje	Preporuke za naredni period sprovođenja
<i>Aktivnost 2.1 Praćenje potrošnje antibiotika u zdravstvenim ustanovama</i>	Početak: I kvartal 2019 Završetak: IV kvartal 2020.	- MZ - CALIMS, - FZO	Izrađen godišnji izvještaj sa smjericama za dalje korake i rezultati o potrošnji antibiotika (+/-)	Dio redovnih aktivnosti / 0eur	Realizovano		Nastaviti i dalje sprovođenje ove aktivnosti
<i>Aktivnost 2.2 Praćenje potrošnje antibiotika u veterini</i>	Početak: I kvartal 2019 Završetak: IV kvartal 2020.	UBHVFP CALIMS,	Izrađen godišnji izvještaj sa smjericama za dalje korake i rezultati o potrošnji antibiotika (+/-)	Dio redovnih aktivnosti / 250€ planirano / nedostupan podatak o utrošenim sredstvima	Realizovano		Nastaviti i dalje sprovođenje ove aktivnosti

OPERATIVNI CILJ 3. Unapređenje nadzora nad rezistencijom bakterija na antibiotike: unapređenje nacionalnog sistema nadzora, prikupljanja, analiziranja i izvještavanja podataka radi praćenja kretanja rezistencije, unapređenje nacionalne baze podataka i veza sa regionalnim bazama podataka i šire;

KLJUČNA MJERA 3. Edukacija zdravstvenih radnika o racionalnoj upotrebi antibiotika

Indikator učinka	početna vrijednost		ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta		ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta		
	Neophodna dodatna praksa propisivanja antibiotika		Usklađivanje edukacije u skladu sa podacima o potrošnji antibiotika u zdravstvenim ustanovama		Povećan obuhvat edukovanog kadra u zdravstvenom sistemu na temu racionalne upotrebe antibiotika		
Aktivnost	Rok	Nosioци aktivnosti	Indikator rezultata	Planirana / utrošena sredstva	Status realizacije za 2020 godinu	Novi rok i obrazloženje	Preporuke za naredni period sprovođenja
Aktivnost 3.1 Radionica na temu: „Revizija prakse propisivanja antibiotika za akutne respiratorne infekcije na sekundarnom i tercijarnom nivou”	Početak: III kvartal 2019 Završetak: IV kvartal 2020.	- Ministarstvo zdravlja - Medicinski fakultet	Broj učesnika, ulazni i izlazni test, evaluacioni test, izvještaj	Dio redovnih aktivnosti / 0 eur	Nije realizovano	2021-2022 Nije realizovano zbog epidemioške situacije	Organizovati i sprovesti edukacije kada se stvore uslovi zbog pandemije
Aktivnost 3.2 Radionica na temu: „Revizija prakse propisivanja antibiotika za akutne respiratorne infekcije kod djece na primarnom nivou zdravstvene zaštite”	Početak: III kvartal 2019 Završetak: IV kvartal 2020.	- Ministarstvo zdravlja - Medicinski fakultet	Broj učesnika, ulazni i izlazni test, evaluacioni test, izvještaj	Dio redovnih aktivnosti / 0 eur	Nije realizovano	2021-2022 Nije realizovano zbog epidemioške situacije	Organizovati i sprovesti edukacije kada se stvore uslovi zbog pandemije
Aktivnost 3.3 Radionica na temu: „Revizija prakse propisivanja antibiotika za akutne respiratorne infekcije kod odraslih na primarnom nivou zdravstvene zaštite”	Početak: III kvartal 2019 Završetak: IV kvartal 2020.	- Ministarstvo zdravlja - Medicinski fakultet	Broj učesnika, ulazni i izlazni test, evaluacioni test, izvještaj	Dio redovnih aktivnosti / 0 eur	Nije realizovano	2021-2022 Nije realizovano zbog epidemioške situacije	Organizovati i sprovesti edukacije kada se stvore uslovi zbog pandemije
Aktivnost 3.4 Radionica na temu: „Evropski EUCAST 2019.	Početak: III kvartal 2019 Završetak:	- Ministarstvo zdravlja - Medicinski fakultet	Broj učesnika, ulazni i izlazni test,	Dio redovnih aktivnosti	Nije realizovano	2021-2022 Nije realizovano zbog	Organizovati i sprovesti edukacije kada

<i>sistem preporuka u terapiji bakterijskih infekcija</i>	IV kvartal 2020.		evaluacioni test, izvještaj	/ 0 eur		epidemioške situacije	se stvore uslovi zbog pandemije
Aktivnost 3.5 Radionica na temu: "Evropski EUCAST 2020. sistem preporuka u terapiji urinarnih infekcija"	Početak: III kvartal 2019 Završetak: IV kvartal 2020.	- Ministarstvo zdravlja - Medicinski fakultet	Broj učesnika, ulazni i izlazni test, evaluacioni test, izvještaj	Dio redovnih aktivnosti / 0 eur	Nije realizovano	2021-2022 Nije realizovano zbog epidemioške situacije	Organizovati i sprovesti edukacije kada se stvore uslovi zbog pandemije

OPERATIVNI CILJ 4. Promovisanje racionalne upotrebe antibiotika i jačanje nadzora: izrada nacionalnih vodiča za racionalnu upotrebu antibiotika i jačanje nadzora nad potrošnjom antibiotika komplementarno sa aktivnostima predviđenim Nacionalnim programom za racionalno korišćenje lijekova

KLJUČNA MJERA 4. Izrada nacionalnih vodiča i stručnih uputstava za racionalnu primjenu antibiotika

Indikator učinka	početna vrijednost		ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta		ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta		
	Zastarjele Smjernice za racionalnu upotrebu antibiotika		Izradene nove smjernice za racionalnu upotrebu antibiotika		Izradene i distribuirane nove smjernice za racionalnu upotrebu antibiotika koje su u skladu sa aktuelnom praksom		
Aktivnost	Rok	Nosioci aktivnosti	Indikator rezultata	Planirana / utrošena sredstva	Status realizacije za 2020 godinu	Novi rok i obrazloženje	Preporuke za naredni period sprovođenja
Aktivnost 4.1 Izrada smjernica za racionalnu upotrebu antibiotika za respiratorne infekcije kod djece	Početak: III kvartal 2019 Završetak: IV kvartal 2020.	- Ministarstvo zdravlja - NVO	Donošenje smjernica i objavljivanje na sajtu MZ i ZU	Aktivnosti pokrivene iz budžeta SZO / 500 eur/ nedostupan podatak o utrošenim sredstvima	Djelimično realizovano	2021-2022 Nije realizovano zbog epidemioške situacije	Pošto je formirana Radna grupa, potrebno je da se pristupi finalizaciji Smjernica
Aktivnost 4.2 Izrada smjernica za racionalnu upotrebu antibiotika u neonatalnoj sepsi	Početak: III kvartal 2019 Završetak: IV kvartal	- Ministarstvo zdravlja - NVO	Donošenje smjernica i objavljivanje na sajtu MZ i ZU	Aktivnosti pokrivene iz budžeta SZO / /	Djelimično realizovano	2021-2022 Nije realizovano zbog epidemioške situacije	Pošto je formirana Radna grupa, potrebno je da se pristupi

	2020.			500 eur/ nedostupan podatak o utrošenim sredstvima			finalizaciji Smjernica
<i>Aktivnost 4.3 Izrada smjernica za racionalnu upotrebu antibiotika za urinarne infekcije kod djece</i>	Početak: III kvartal 2019 Završetak: IV kvartal 2020.	- Ministarstvo zdravlja - NVO	Donošenje smjernica i objavljivanje na sajtu MZ i ZU	Aktivnosti pokrivene iz budžeta SZO / 500 eur/ nedostupan podatak o utrošenim sredstvima	Djelimično realizovano	2021-2022 Nije realizovano zbog epidemiološke situacije	Pošto je formirana Radna grupa, potrebno je da se pristupi finalizaciji Smjernica
<i>Aktivnost 4.4 Izrada smjernica za racionalnu upotrebu antibiotika za infekcije kože i mekih tkiva kod djece</i>	Početak: III kvartal 2019 Završetak: IV kvartal 2020.	- Ministarstvo zdravlja - NVO	Donošenje smjernica i objavljivanje na sajtu MZ i ZU	Aktivnosti pokrivene iz budžeta SZO / 500 eur/ nedostupan podatak o utrošenim sredstvima	Djelimično realizovano	2021-2022 Nije realizovano zbog epidemiološke situacije	Pošto je formirana Radna grupa, potrebno je da se pristupi finalizaciji Smjernica
<i>Aktivnost 4.5 Izrada smjernica za racionalnu upotrebu antibiotika za infekcije digestivnog trakta u djece</i>	Početak: III kvartal 2019 Završetak: IV kvartal 2020.	- Ministarstvo zdravlja - NVO	Donošenje smjernica i objavljivanje na sajtu MZ i ZU	Aktivnosti pokrivene iz budžeta SZO / 500 eur/ nedostupan podatak o utrošenim sredstvima	Djelimično realizovano	2021-2022 Nije realizovano zbog epidemiološke situacije	Pošto je formirana Radna grupa, potrebno je da se pristupi finalizaciji Smjernica

OPERATIVNI CILJ 5. Jačanje nadzora nad infekcijama i nadzora nad bolničkim infekcijama: prevencija i kontrola bolničkih infekcija uz pomoć timova za nadzor i kontrolu bolničkih infekcija komplementarno aktivnostima Nacionalne komisije za bolničke infekcije

KLJUČNA MJERA 5. Obilježavanje Dana svjesnosti o značaju antibiotika

Indikator učinka	početna vrijednost <i>Obilježena dva Dana svjesnosti i jedan CEASAR sastanak</i>	ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta <i>Uspostavljen kontinuitet održavanja Dana i Nedelje svjesnosti, te godišnjih stručnih skupova sa temama iz oblasti AMR</i>			ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta <i>Redovno održavanje sesija, sastanaka te edukativnih seminara na temu AMR a sve u cilju promovisanja kontrolisane upotrebe antibiotika</i>		
Aktivnost	Rok	Nosioci aktivnosti	Indikator rezultata	Planirana / utrošena sredstva	Status Realizacije za 2020 godinu 	Novi rok i obrazloženje	Preporuke za naredni period sprovođenja
Aktivnost 5.1 - Obilježavanje EAAD 18. Novembra - CEASAR sastanak	Početak: I kvartal 2019 Završetak: IV kvartal 2020.	<ul style="list-style-type: none"> - Ministarstvo zdravlja (NIKRA), - Medicinski fakultet, - IJZ, - SZO - VK CG, - UBHVFP - NVO - CALIMS 	Organizacija godišnjih stručnih i naučnih skupova sa temama iz oblasti AMR, Nedelja svjesnosti i Dan svjesnosti o antibioticima	Aktivnosti pokrivene iz budžeta SZO 3000 Eur 2500 Eur	Nije realizovano	2021-2022 Usljed pandemije nije bilo moguće sprovesti aktivnost	Nastaviti kontinuirano obilježavati ove značajne datume kroz realizaciju aktivnosti
Aktivnost 5.2 Promovisanje racionalne upotrebe antibiotika	Početak: I kvartal 2019 Završetak: IV kvartal 2020.	<ul style="list-style-type: none"> - Ministarstvo zdravlja (NIKRA), - Medicinski fakultet, - IJZ, - Klinički centar Crne Gore - VK CG 	Gostovanje zdr. profesionalaca i pacijenata u TV i radio emisijama, TV spot, bilbord, novinski članci, poruke na društvenim mrežama, tribine u školama i vrtićima, izložba dječijih	Aktivnosti pokrivene iz budžeta SZO 500 Eur/nedostupan podatak o utrošenim sredstvima	Djelimično realizovano	Aktivnost nastaviti i u 2021. godini Gostovanja realizovana u manjem obimu zbog složene epidemijske situacije	Aktivnost nastaviti i u 2021. godini; Aktivnost treba da bude uvrštena u kontinuirane aktivnosti nosioca aktivnosti;

			radova na temu antibiotika				
OPERATIVNI CILJ 6. Prevencija razvoja rezistencije bakterija na antibiotike u veterini i proizvodnji hrane: podsticanje pravilne upotrebe antibiotika u ovim sektorima i uspostavljanje integrisanog sistema za nadzor nad rezistencijom bakterija na antibiotike i upotrebom antibiotika u ovim sektorima komplementarno aktivnostima predviđenim Strategijom za bezbjednu hranu							
KLJUČNA MJERA 6. Edukacija opšte populacije o štetnosti prekomjerne upotrebe antibiotika u veterini							
Indikator učinka	<i>početna vrijednost</i> <i>Nedovoljno informisana javnost o značaju pravilne upotrebe antibiotika</i>		<i>ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> <i>Uspostavljanje servisa za redovno informisanje o značaju pravilne upotrebe antibiotika</i>		<i>ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> <i>Infomisanost opšte populacije o značaju pravilne upotrebe antibiotika (edukativni seminari, objave u štampanim i elektronskim medijima)</i>		
Aktivnost	Rok	Nosioци aktivnosti	Indikator rezultata	Planirana / utrošena sredstva	Status Realizacije za 2020 godinu 	Novi rok i obrazloženje	Preporuke za naredni period sprovođenja
<i>Aktivnost 6.1 Edukacija na temu rizika od pojave antibiotika u hrani</i>	Početak: IV kvartal 2019 Završetak: IV kvartal 2020.	- VK CG, - UVCG - SVL - UBHVFP	- Lista učesnika, - Izvještaj - Struktura učesnika	Dio redovnih aktivnosti / 500 eur	Nije realizovano	2021-2022 Usljed pandemije nije bilo moguće sprovesti aktivnost	Aktivnost nastaviti u narednom periodu
<i>Aktivnost 6.2 Edukacija drzaoca životinja o pravilnoj upotrebi antibiotika</i>	Početak: II kvartal 2019 Završetak: IV kvartal 2020.	- UVCG, - UBHVFP	- Lista učesnika, - Izvještaj - Struktura učesnika	Dio redovnih aktivnosti / 500 eur	Nije Realizovano	2021-2022 Usljed pandemije nije bilo moguće sprovesti aktivnost	Aktivnost nastaviti u narednom periodu

KLJUČNA MJERA 7. Edukacija veterinarskih radnika o racionalnoj upotrebi antibiotika							
Indikator učinka	<i>početna vrijednost</i> <i>Nedovoljno edukovani veterinarski radnici o značaju pravilne upotrebe antibiotika</i>		<i>ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> <i>Redovna edukacija veterinarskih radnika o racionalnoj upotrebi antibiotika(minimum 2 puta godišnje)</i>		<i>ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> <i>Edukovani veterinarski radnici o racionalnoj upotrebi antibiotika - broj</i>		
Aktivnost	Rok	Nosioci aktivnosti	Indikator rezultata	Planirana / utrošena sredstva	Status realizacije za 2020 godinu 	Novi rok i obrazloženje	Preporuke za naredni period sprovođenja
<i>Aktivnost 7.1 Edukacija u okviru Veterinarskih dana i promocija racionalne upotrebe antibiotika u veterini</i>	Početak: II kvartal 2019 Završetak: IV kvartal 2020.	- VK CG, - UBHVFP	- Lista učesnika, - Izvještaj - Struktura učesnika	Dio redovnih aktivnosti / 1 000eur	Nije realizovano	Usljed pandemije nije bilo moguće sprovesti aktivnost, njesu održani Veterinarski dani	Nastaviti aktivnosti na narednim Veterinarskim danima
KLJUČNA MJERA 8. Izrada nacionalnih vodiča i stručnih uputstava za racionalnu primjenu antibiotika u veterini							
Indikator učinka	<i>početna vrijednost</i> <i>Zastarjeli vodiči, brošure i pamfleti na temu upotrebe antibiotika u veterinarskoj medicini</i>		<i>ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> <i>Pripremljeni novi vodiči, brošure i pamfleti na temu upotrebe antibiotika u veterinarskoj medicini</i>		<i>ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> <i>Izradene i distribuirane nove smjernice vodiči, brošure i pamfleti na temu upotrebe antibiotika u veterinarskoj medicini opštoj javnosti</i>		
Aktivnost	Rok	Nosioci aktivnosti	Indikator rezultata	Planirana / utrošena sredstva	Status Realizacije za 2020 godinu 	Novi rok i obrazloženje	Preporuke za naredni period sprovođenja
<i>Aktivnost 8.1 Izrada nacrtu vodiča za upotrebu antibiotika u veterinarskoj medicini za životinje koje ulaze u lanac ishrane</i>	Početak: III kvartal 2019 Završetak: IV kvartal	- VK CG, - UVCB, - UBHVFP	Objavljeni vodiči na sajtu Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja	Dio redovnih aktivnosti / 3 000eur	Nije realizovano	2022 Usljed pandemije i nedostatka sredstava nije	Obezbijediti sredstva i planirati

	2020.					bilo moguće sprovести	narednim dokumentom
<i>Aktivnost 8.2 Izrada evidencija o liječenju životinja- upotrebe antibiotika za držaoce životinja, izrada uputstava za vođenje evidencija</i>	Početak: I kvartal 2019 Završetak: IV kvartal 2020.	- UBHVFP	Baza podataka	Dio redovnih aktivnosti / 0 eur	Nije realizovano	2022 Usljed pandemije nije bilo moguće sprovести aktivnost	Obezbijediti sredstva i planirati narednim dokumentom

IV NALAZI EVALUACIJE

Strategija nije definisala način monitoringa i evaluacije, pa ista nije ni rađena.

V OSVRT NA PLANIRANA I UTROŠENA FINANSIJSKA SREDSTVA

Realizacija planiranih aktivnosti za ukupan period važenja ovog strateškog dokumenta planirana je da se finansira iz redovnih sredstava i donacija SZO, i planirano je ukupno 46 000e, i to 12 000e za AP 2017-2018. godinu i 34 000e za 2019-2020. godinu. Međutim, u akcionim planovima nijesu precizirani svi iznosi potrebnih finansijskih sredstava, niti su precizirani po godinama. Podaci o utrošenim sredstvima o realizaciji aktivnosti iz Akcionih planova nijesu dostupni Ministarstvu zdravlja. U narednom periodu potrebno je planirati i precizirati sredstva za svaku aktivnost i godinu pojedinačno, raditi monitoring i nad ovim dijelom i imati presjek utrošenih sredstava.

VI PREPORUKE ZA NAREDNI CIKLUS PLANIRANJA POLITIKA

Realizacijom planiranih aktivnosti treba da se postigne racionalizacija potrošnje antibiotika, a samim tim i kontrola širenja rezistencije bakterija na antibiotike.

Preporuka za rešavanje gore navedenih ciljeva, jeste puna implementacija planiranih aktivnosti i u rokovima koji su planirani. Planiranjem bi trebalo razmotriti i sve moguće prijetnje za nerealizaciju i moguća rješenja za prevazilaženje istih.

Kako bi se zaustavilo širenje rezistencije bakterija na antibiotike u humanoj i veterinarskoj medicini, važno je poboljšati razumijevanje i odgovornost drugih sektora, zaduženih za edukaciju medicinskog i veterinarskog kadra, koji su podrška, a s fokusom na dostupnost zdravstvene zaštite.

Implementacijom strateškog dokumenta i postignutim rezultatima kroz aktivnosti koje su odrađene u prethodnom periodu ostvaren je određen uticaj, te su stvorene pretpostavke za sprečavanje zloupotrebe i neracionalne potrošnje antibiotika.

Potrebno je nastaviti osnaživanje i/ili razvoj i unapređenje službi veterine i medicine koje postoje ili su nedostajuće.

Realizacijom planiranih aktivnosti treba da se postigne racionalizacija potrošnje antibiotika, a samim tim i kontrola širenja rezistencije bakterija na antibiotike.

S obzirom na novu metodologiju, potrebno je u budućem periodu planirati finansijska sredstva za realizaciju svake aktivnosti pojedinačno, kao i imati presjek utrošenih sredstava. Kontinuiranom analizom situacije u oblasti praćenja rezistencije bakterija na antibiotike možemo doći do željenog cilja.

Imajući u vidu da se neke aktivnosti usljed COVID pandemije nijesu sprovele, ili su sprovedene djelimično, potrebno je uložiti dodatne napore da se isti relizuju kroz sistem monitoringa i evaulacije.

S tim u vezi potrebo je uraditi sljedeće:

- ✓ Ažurirati sastav Nacionalne Komisije, jasno definisati uloge, obaveze i rokove za aktivnosti
- ✓ Razmotriti potrebnost realizacije svih nerealizovanih aktivnosti iz prethodnih AP
- ✓ Jasno definisati finansijska sredstva i izvore finasniranja u akcionim planovima.